

Juridiskt ombud i Svenskfinland
för det finlandssvenska handikappområdet

Justitieministeriet

justitieministeriet@om.fi

UTLÅTANDE

Ärende: Utlåtande om arbetsgruppens betänkande *Teckenspråkigas språkliga rättigheter* (Justitieministeriets publikationsserie *Betänkanden och utlåtanden 24/2011*)

Verksamheten Juridiskt ombud i Svenskfinland för det finlandssvenska handikappområdet (Juridiskt ombud) önskar få kommentera Justitieministeriet arbetsgrupps betänkande *Teckenspråkigas språkliga rättigheter*. Juridiskt ombud är en juridisk stödfunktion inom handikappsektorn i Svenskfinland och vi kommenterar därmed betänkandet utifrån de finlandssvenska funktionshindrades synvinkel.

Allmänt

Det finlandssvenska teckenspråkets svaga ställning är mycket oroväckande. För att säkra dess framtid bör åtgärder vidtas och en heltäckande strategi bildas, vilket också arbetsgruppen för teckenspråkigas språkliga rättigheter konstaterar i sitt betänkande. Viktigt att komma ihåg är att de åtgärder som vidtas inte bara kommer finlandssvenska teckenspråkiga till godo, utan de är också till nytta för dem som använder sig av tecken som stöd. Förutom att säkra rätten för en person med hörselskada att använda sig av teckenspråk, är det också nödvändigt att personens omgivning har möjlighet att lära sig och använda teckenspråk. En person kan inte använda sig av teckenspråk eller stödtecken om inte omgivningen förstår eller kan teckna.

För att främja det finlandssvenska teckenspråkets ställning och göra samhället medvetet om dess existens och rättsliga ställning, bör språket uttryckligen

beaktas och nämnas i lagstiftningen. Istället för att i lagstiftningen skriva om *teckenspråk* bör man istället konsekvent skriva om *det finska och det finlandssvenska teckenspråket*.

Det grundlagsskydd som det finska och finlandssvenska teckenspråket har, bland annat genom grundlagens 17 §, måste definieras på lagnivå så att både finska och finlandssvenska teckenspråkiga har en *faktisk* möjlighet att använda sitt språk. Arbetsgruppen konstaterar träffande i sitt betänkande att det inte räcker med att det allmänna avhåller sig från att inskränka på grundrättigheterna, eftersom det faktiska förverkligandet av grundrättigheterna ofta förutsätter att det allmänna vidtar aktiva åtgärder.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kräver också aktiva åtgärder för att säkerställa rättigheterna. Konventionsstaternas skyldighet att vidta aktiva åtgärder för att främja teckenspråket nämns på ett flertal ställen, men mest talande är Artikel 24, enligt vilken konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. Bland annat ska staten vidta ändamålsenliga åtgärder för att lärare som är kunniga i teckenspråk, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Staten ska också säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra. För att Finland ska kunna vidta dessa åtgärder, krävs utbildning i finlandssvenskt teckenspråk och utbildning för finlandssvenska teckenspråkstolkare.

Inom tredje sektorn finns stor sakkunskap om teckenspråkigas kultur, identitet och språk. Möjligheten att med statlig finansiering utnyttja denna kunskap, för att skydda det finlandssvenska teckenspråkets fortlevnad, bör utredas.

Utbildning och fortbildning av finlandssvenska teckenspråkstolkare

I arbetsgruppens betänkande konstateras att det finns en stor brist på finlandssvenska tolkar på grund av att det inte finns någon tolkutbildning för finlandssvenskt teckenspråk. För att det allmänna ska kunna uppfylla sin skyldighet att implementera de grundläggande rättigheterna och bevaka att de förverkligas i praktiken, krävs aktiva åtgärder. Det finlandssvenska teckenspråkets framtid är till stor del beroende av utbildning av tolkar. Det

finns ett antal utbildningar för fördjupning i finskt teckenspråk, men för utbildning i det finlandssvenska teckenspråket har man inte hittat någon lösning. Fler åtgärder måste vidtas för att hitta en lösning. Till exempel när arbetsgruppen anser att utbildningen vid Jyväskylä universitet borde skyddas på lagstiftningsnivå, kunde samtidigt en utbildning i det finlandssvenska teckenspråket skyddas på motsvarande sätt genom lag.

Tolkning i den grundläggande utbildningen

Den subjektiva rätten till avgiftsfri grundläggande undervisning framgår av både grundlagens 16 § och lagen om grundläggande utbildning. Enligt grundlagens 17 § 3 moment ska rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av funktionsnedsättning behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag. Dessa två grundlagsbestämmelser medför tillsammans en stark bas för det allmännas skyldighet att ordna undervisning också på teckenspråk, vilket också arbetsgruppen framför i sitt betänkande. Det är skäl att lyfta fram att detta gäller även det finlandssvenska teckenspråket.

Arbetsgruppen konstaterar i sitt betänkande att eftersom det endast finns en svenskspråkig skola som är specialiserad på undervisning av barn med hörselskada, får sannolikt största delen av svenskspråkiga hörselskadade barn undervisning i sin närskola, ofta med hjälp av tolk. Bristen på finlandssvenska teckenspråkstolkar leder till att många barn har tolkar som endast använder sig av finskt teckenspråk. Det är det allmännas skyldighet att ordna så att finlandssvenska teckenspråkiga ska kunna ta del av undervisningen. Eftersom det endast finns en skola som är specialiserad på undervisning av barn med hörselskada, måste undervisningen i övriga skolor tryggas genom tillräckliga tolktjänster eller på annat sätt. Detta kräver utbildning av lärare och tolkar. Användningen av finskt teckenspråk tillgodoser inte de finlandssvenska teckenspråkiga elevernas rättigheter.

Oroväckande är att många skolor överhuvudtaget inte beviljar tillräcklig tolktjänst för teckenspråkiga barn, utan istället använder sig av skolgångsbiträden som behärskar tecken som stöd. Detta förekommer även om det i regionen finns tillgång till finlandssvenska teckenspråkstolkar, vilket har lett till att det i vissa regioner finns flera tolkar som inte har tillräckligt med jobb även om de skulle vilja arbeta mer.

Juridiskt ombud i Svenskfinland

för det finlandssvenska handikappområdet

Det krävs klarare anvisningar för användning av tolk och skolbiträde i grundskolan för att säkerställa elevens subjektiva rätt till de tolknings- och biträdestjänster som är nödvändiga för deltagande i undervisningen.

Arbetsgruppen har i sitt betänkande tagit fasta på att teckenspråk inte understöds i grundskole- och gymnasieundervisningen på samma sätt som samiska, romani eller främmande språk som modersmål. Enligt förordning beviljas statsunderstöd för undervisning i dessa språk. Möjligheten att utvidga förordningen till att gälla även teckenspråk bör utredas. Med tanke på det finlandssvenska teckenspråkets utrotningshotade ställning skulle det vara av yttersta vikt att med statliga medel understöda språkets framtid.

Tolkning i den övriga utbildning

För att främja de finlandssvenska teckenspråkigas kultur, identitet och rätt att använda sitt modersmål måste också övriga utbildningsnivåer ses över. Möjlighet till användning av finlandssvenska teckenspråkstolkare i gymnasiet, i yrkesutbildningar och på högskolenivå måste garanteras, främst genom att säkra utbildningen för finlandssvenska teckenspråkstolkare. Detta skulle sannolikt minska på antalet finlandssvenska teckenspråkiga som flyttar till Sverige för att kunna studera, vilket i sin tur skulle främja det finlandssvenska teckenspråkets fortlevnad.

Även familjerna till teckenspråkiga barn måste kunna få undervisning i finlandssvenskt teckenspråk för att stärka sitt barns identitet och kultur och för att ge barnet en faktisk möjlighet att använda sitt modersmål också i hemmet.

Helsingfors 27.5.2011

Lisbeth Hemgård
verksamhetsledare, FDUV rf
ordförande, Verksamheten
Juridiskt ombud i Svenskfinland

Johanna Lindholm
juridiskt ombud
Verksamheten Juridiskt
ombud i Svenskfinland